

УДК 338.436.33:338.242.2:339.137.2

Кириченко Юлія Владиславівна

аспірант кафедри глобальної економіки

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Kyrychenko Yuliia

PhD Student of the Department of Global Economics

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ORCID: 0000-0002-2686-8604

DOI: 10.25313/2520-2294-2025-11-11573

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

STATE SUPPORT STATE SUPPORT FOR RURAL DEVELOPMENT UNDER ECONOMIC CHALLENGES

Анотація. Вступ. Стаття присвячена аналізу реалізації державної підтримки розвитку сільських територій України в умовах воєнних і економічних викликів. Досліджено інструменти бюджетного та грантового фінансування, зокрема реверсні дотації для геокупованих громад, фінансування через Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), програму «Власна справа», а також ініціативи U-LEAD with Europe. Показано, що поєднання інфраструктурних інвестицій із розвитком управлінського потенціалу громад забезпечує позитивні результати. Вказане стосується створення робочих місць на селі, зміцнення економіки в громадах й посилення фінансової здатності суб'єктів господарювання. Розвиток сільських територій України залишається одним із завдань державної політики, особливо в умовах воєнних дій. Значна частина сільських громад зазнала руйнувань або втратила економічну активність внаслідок окупації, міграції населення та руйнування інфраструктури. Тому розвиток сільських територій є визначальним напрямом державної регіональної політики. Проаналізовано роль Державного фонду регіонального розвитку у фінансуванні громад. Обґрунтовано, що Фонд відповідно до статті 24¹ Бюджетного кодексу України забезпечує підтримку інвестиційних програм і проєктів регіонального значення. Запропоновано удосконалений механізм реалізації проєктів у сільській місцевості через Державний фонд регіонального розвитку в умовах економічних викликів.

Мета. Метою статті є аналіз наявних форм державної та грантової підтримки розвитку сільських територій України в умовах економічних викликів, а також розробка практичних рекомендацій щодо їх посилення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження слугували офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури, Національного банку України, а також аналітичні звіти міжнародних організацій – Світового банку, Програми розвитку ООН (UNDP), USAID та Європейського Союзу. Використано показники діяльності територіальних громад, зокрема обсяги фінансування проєктів через Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), результати програм «Власна справа», U-LEAD with Europe та USAID DOBRE. Аналітичну базу дослідження становили чинні нормативно-правові акти у сфері державної регіональної політики, зокрема Бюджетний кодекс України, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, урядові постанови щодо фінансування геокупованих громад. Методичний інструментарій включає системний, порівняльний та структурно-логічний аналіз для розкриття взаємозв'язку між формами державної та грантової підтримки і економічними результатами. Також застосовано експертно-аналітичний метод із використанням звітів міністерств, аналітичні огляди програм донорів для оцінки ефективності використання бюджетних і грантових ресурсів з урахуванням процесів повоєнного відновлення громад.

Результати. У статті науково обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів державної підтримки розвитку сільських територій України в умовах воєнних та економічних викликів. Проаналізовано діючі інструменти бюджетного та грантового фінансування, а саме реверсні дотації, програми ДФРР, «Власна справа», U-LEAD with Europe, USAID DOBRE та доведено їхній позитивний вплив на відновлення економічної активності громад, створення робочих місць і підвищення податкоспроможності місцевих бюджетів. На основі узагальнення практики донорських і державних програм доведено, що найбільш ефективними є комплексні підходи, які поєднують інфраструктурні інвестиції з розвитком управлінського

потенціалу місцевої влади. Встановлено нерівномірність розподілу ресурсів між регіонами та обмежену результативність грантових програм через бюрократичні бар'єри й кадровий дефіцит. Запропоновано перейти до моделі результативного фінансування, у межах якої обсяг державної підтримки залежатиме від досягнення вимірюваних показників таких як рівень зайнятості, приросту місцевого ВРП і кількості новостворених підприємств. Обґрунтовано доцільність створення підпрограми «Відновлення села» в межах ДФРР та уніфікації державних і донорських інструментів через єдину цифрову платформу.

Перспективи. У перспективі необхідно узгодити державну політику регіонального розвитку з програмами післявоєнного відновлення, зосередивши увагу на посиленні економіки сільських громад в умовах стратегічного планування. Важливим напрямом стане перехід до моделі результативного фінансування, де державна підтримка та гранти розподілятимуть відповідно до досягнутих соціально-економічних показників. Доцільно розширити цифровізацію процесів управління розвитком територій, інтегрувавши платформи DREAM та recovery.gov.ua для моніторингу проєктів і прозорого відстеження ефективності використання коштів. Подальші дослідження мають бути спрямовані на оцінку впливу програм співфінансування на фінансову стійкість громад і визначення оптимальної структури участі держави та місцевого бізнесу у відновленні сільських територій. Обґрунтовано необхідність адаптації елементів європейського госвіду, моделей EAFRD та LEADER/CLLD, які забезпечують залучення громад до планування розвитку, підтримку кооперації та зростання місцевої економіки. Це створює потенціал для формування в Україні ефективної, результативної та децентралізованої системи державної підтримки сільських територій.

Ключові слова: сільські території, розвиток, економічні виклики, регіон, повоєнне відновлення, державна підтримка, регіональна система, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, Державний фонд регіонального розвитку, гранти, громади.

Summary. Introduction. The article explores Ukraine's state policy for supporting rural development amid wartime and economic challenges. It examines key instruments of budgetary and donor assistance including reverse subsidies for de-occupied communities, financing through the State Fund for Regional Development, the Vlasna Sprava small business grant program, and initiatives such as U-LEAD with Europe. The analysis demonstrates that combining infrastructure investment with the strengthening of local governance capacity generates sustainable outcomes such as notably job creation, local economic growth, and greater fiscal resilience. Rural development remains a strategic priority of Ukraine's public policy, particularly under conditions of war and macroeconomic instability. A significant share of rural communities has suffered direct destruction or lost economic activity due to occupation, population displacement, and damaged infrastructure. The State Strategy for Regional Development 2021–2027 identifies rural development as one of the key pillars of regional policy, emphasizing economic empowerment, job creation, and infrastructure modernization. An essential role in financing local development is played by the State Fund for Regional Development (SFRD), which, according to Article 24¹ of Ukraine's Budget Code, supports investment programs and projects of regional significance. Through the SFRD mechanism, numerous projects have been implemented in rural areas, focusing on the modernization of social, transport, and energy infrastructure.

Purpose. The purpose of this article is to analyze the existing forms of state and grant-based support for the development of rural areas in Ukraine under current economic challenges and to develop practical recommendations for strengthening their effectiveness.

Materials and methods. The study draws on official statistical data from the State Statistics Service of Ukraine, the Ministry for Communities, Territories and Infrastructure Development, the Ministry of Economy, and the National Bank of Ukraine, as well as analytical reports by international organizations such as the World Bank, the United Nations Development Programme (UNDP), USAID, and the European Union. Indicators of local government performance were analyzed, including project financing volumes through the State Fund for Regional Development (SFRD) and the outcomes of programs such as Vlasna Sprava, U-LEAD with Europe, and USAID DOBRE. The analytical framework of the study is based on current regulatory and policy documents governing state regional development, including the Budget Code of Ukraine, the State Strategy for Regional Development 2021–2027, and government resolutions on financial support for de-occupied communities. The methodological toolkit incorporates systemic, comparative, and structural-logical analysis to reveal the interconnections between forms of state and donor support and the resulting socio-economic outcomes in communities. An expert-analytical approach using secondary data (ministerial reports and donor program reviews) was also applied to assess the effectiveness of budgetary and grant resources.

Results. The article provides a scientific justification for improving the mechanisms of state support for rural development in Ukraine under wartime and economic challenges. It analyzes the existing instruments of budgetary and grant financing including reverse subsidies, programs under the State Fund for Regional Development, Vlasna Sprava, U-LEAD with Europe, USAID and demonstrates their positive impact on restoring local economic activity, creating jobs, and strengthening the fiscal capacity of local budgets. Based on the synthesis of donor and state support practices, it is proven that the most effective approaches are those combining infrastructure investments with the development of local governance and administrative capacity. The study identifies regional disparities in resource distribution and limited effectiveness of grant programs caused by bureaucratic obstacles and a shortage of qualified personnel. It is proposed to shift toward a results-based financing model, where the amount of state support is linked to measurable performance indicators such as employment rates, local GDP growth, and the number of newly established enterprises. The study also substantiates the relevance of establishing a "Rural Recovery" subprogram within the SFRD and integrating state and donor instruments through a unified digital platform.

Discussion. In the long term, it is necessary to institutionally align Ukraine's regional development policy with post-war recovery programs, focusing on strengthening the capacity of rural communities for strategic planning and project management. A key priority should be the transition to a results-based financing model, in which state support and donor resources are allocated according to measurable socio-economic outcomes. Expanding the digitalization of territorial development management is essential, particularly through the integration of the DREAM and recovery.gov.ua platforms to ensure transparent monitoring and evaluation of project implementation and funding efficiency. Future research should focus on assessing the impact of co-financing programs on the financial resilience of communities and determining the optimal balance between state and local business participation in rural recovery. The study emphasizes the importance of adapting elements of the European experience, particularly the EAFRD models, which promote community-led development, cooperation, and local economic growth. These approaches create the foundation for building an effective, results-oriented, and decentralized system of state support for rural development in Ukraine.

Key words: rural territories, development, economic challenges, post-war recovery, state support, State Strategy for Regional Development 2021–2027, regional system, region, State Fund for Regional Development, grants, communities.

Постановка проблеми. Нині державна підтримка розвитку сільських територій України характеризується низькою узгодженістю між інструментами бюджетного фінансування, грантовими програмами та місцевими стратегіями розвитку. Попри наявність значної кількості програм допомоги, а саме реверсних дотацій, фінансування через ініціативу «Власна справа», U-LEAD, USAID, їх вплив на довгостроковий соціально-економічний ефект у громадах залишається обмеженим. Проблема полягає у відсутності цілісної системи оцінки результативності державної підтримки, що унеможливорює ефективне планування та контроль використання коштів. Наявні механізми часто мають фрагментарний характер, а міждержавна координація здійснюється несистемно, що знижує ефективність реалізації проєктів. Обмеженнями є кадровий дефіцит у громадах, надмірна бюрократичність грантових процедур і нерівномірний розподіл ресурсів між регіонами. В умовах воєнних і економічних викликів актуальним є наукове обґрунтування моделі державної підтримки, орієнтованої на результат, яка б поєднувала фінансові, інституційні та управлінські інструменти для забезпечення сталого розвитку сільських територій. Такий підхід потребує адаптації європейського досвіду (EAFRD, LEADER/CLLD) і створення єдиного цифрового середовища координації державних і донорських програм. Це зумовлює необхідність подальших досліджень із формування системного механізму ефективної підтримки громад у процесі післявоєнного відновлення та економічної стабілізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковий внесок у формування теоретичних засад державної підтримки розвитку сільських територій зробили такі дослідники, як Вишневецький О. В. і Мельник І. М., які розглядали сучасні тенденції фінансування та інституційного забезпечення розвитку громад. Науковці також відзначають, що державна підтримка сільських територій повинна ґрунтуватися на комплексному підході, який поєднує фінансові, інституційні та інноваційні інструменти. Так, О. В. Вишневецький [4] наголошує на необхідності переходу від короткострокових програм до системної політики сталого розвитку громад, тоді

як І. М. Мельник [5] підкреслює роль грантових механізмів і державно-приватного партнерства у відновленні сільської економіки. Також слід звернути увагу на європейський досвід, зокрема, Програму розвитку сільських територій ЄС, що передбачає цільові гранти, субсидії та податкові пільги для аграрного та несільськогосподарського бізнесу в сільській місцевості. Цей підхід може стати основою для формування аналогічних механізмів в Україні.

Метою статті є аналіз наявних форм державної та грантової підтримки розвитку сільських територій України в умовах економічних викликів, а також розробка практичних рекомендацій щодо їх посилення.

Матеріали і методи. Матеріалами дослідження слугували офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури, Міністерства економіки, Національного банку України, а також аналітичні звіти міжнародних організацій — Світового банку, Програми розвитку ООН (UNDP), USAID та Європейського Союзу. Використано показники діяльності територіальних громад, зокрема обсяги фінансування проєктів через Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР), результати програм «Власна справа», U-LEAD with Europe та USAID DOBRE. Аналітичну базу дослідження становили чинні нормативно-правові акти у сфері державної регіональної політики, зокрема Бюджетний кодекс України, Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки, урядові постанови щодо фінансування деокупованих громад. Методичний інструментарій включає системний, порівняльний та структурно-логічний аналіз для розкриття взаємозв'язку між формами державної та донорської підтримки і соціально-економічними результатами у громадах. Також застосовано експертно-аналітичний метод із залученням вторинних даних (звіти міністерств, аналітичні огляди програм донорів) для оцінювання ефективності використання бюджетних і грантових ресурсів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2024–2025 рр. державна політика підтримки сільських територій України набула нового змісту

у зв'язку з воєнними діями, економічною нестабільністю та потребою у відновленні деокупованих і прифронтових громад. Пріоритетом держави стало забезпечення базових умов життєдіяльності, відновлення економічної активності та створення можливостей для самозайнятості населення. Серед інструментів державної фінансової підтримки особливе значення має реверсна дотація, ініційована Кабінетом Міністрів України. Державним бюджетом на 2025 рік передбачено 14,9 млрд. грн на фінансування деокупованих та прифронтових територіальних громад [6]. Цей інструмент забезпечує спрямування ресурсів на відновлення соціальної інфраструктури, покриття дефіциту місцевих бюджетів та розвиток малого бізнесу у сільській місцевості. Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР) є важливим інструментом державної підтримки територій. У 2025 році, за даними Міністерства розвитку громад, територіальні громади подали 205 проєктів на суму понад 6,5 млрд. грн, тоді як державним бюджетом передбачено 1 млрд. грн на фінансування проєктів з розвитку місцевої інфраструктури [7].

USAID DOBRE є одною з таких програм, що була розширена у 2022–2023 рр., отримавши додаткове фінансування 40 млн. дол. США для підтримки 60 об'єднаних громад і тих, що постраждали внаслідок бойових дій. Програма надає як технічну, так і матеріальну допомогу, охоплюючи стратегічне планування, розвиток місцевої економіки, управління та інші напрямки. Також DOBRE проводить Emergency Response (термінову відповідь) та матеріальну допомогу для громад, розташованих ближче до зон бойових дій. Є дані, що DOBRE працює з 10 ОТГ/громадами у 10 областях з різними напрямками підтримки, такими як стратегічне планування, управління, розвиток громад. Одним із механізмів є ініціатива U-LEAD with Europe, у рамках якої 10 громад з 8 областей обрано для розробки програм комплексного відновлення територій за підтрим-

ки експертів U-LEAD. Програма передбачає експертну допомогу та співпрацю з громадами, хоча деталі щодо фінансування та конкретних напрямів робіт наразі не оприлюднені. Додатково функціонує державна грантова програма «Власна справа», спрямована на стимулювання мікропідприємництва. У 2025 році 308 переможців отримали гранти від 50 до 250 тис. грн, переважно мешканці малих міст і сільських територій. Фонд «Східна Європа» у 2024 р. запустив програму «Підтримка ініціатив ОГС із відновлення територіальних громад», яка надає гранти до 1,6 млн. грн для проєктів у сферах економічної реінтеграції, відбудови соціальної інфраструктури та залучення громадян до місцевого управління. Результативність програм підтримки особливо помітна на прикладі Тростянецької громади (Сумська область). Після деокупації у 2022 р. громада залучила міжнародну допомогу та державні ресурси для відновлення інфраструктури. За даними міської ради, лише за дев'ять місяців 2024 року було подано 49 проєктних заявок загальною вартістю понад 530 млн. грн, із яких 9 уже отримали фінансування на суму 5,8 млн. грн. Крім того, громада реалізує ініціативи з розвитку освіти, підприємництва та культурної спадщини за підтримки міжнародних донорів, зокрема Програми розвитку ООН та проєкту U-LEAD with Europe. Згідно з оцінками Світового банку, збитки й втрати агросектору України станом на грудень 2024 р. оцінюються в 83,9 млрд. дол. США, з яких 11,2 млрд. дол. США є прямі збитки, а 72,7 млрд. дол. США включають втрати галузі. 10,3 млрд. дол. США є збитки, завдані фізичним активам агросектору; зокрема майже 57% цієї суми припадає на сільськогосподарську техніку (рис. 1 та рис. 2).

Найбільших збитків агросектору нанесено Луганській, Херсонській, Донецькій, Харківській та Запорізькій областям. Ці ж регіони у топ-5 за кількістю пошкоджених та зруйнованих об'єктів [8].

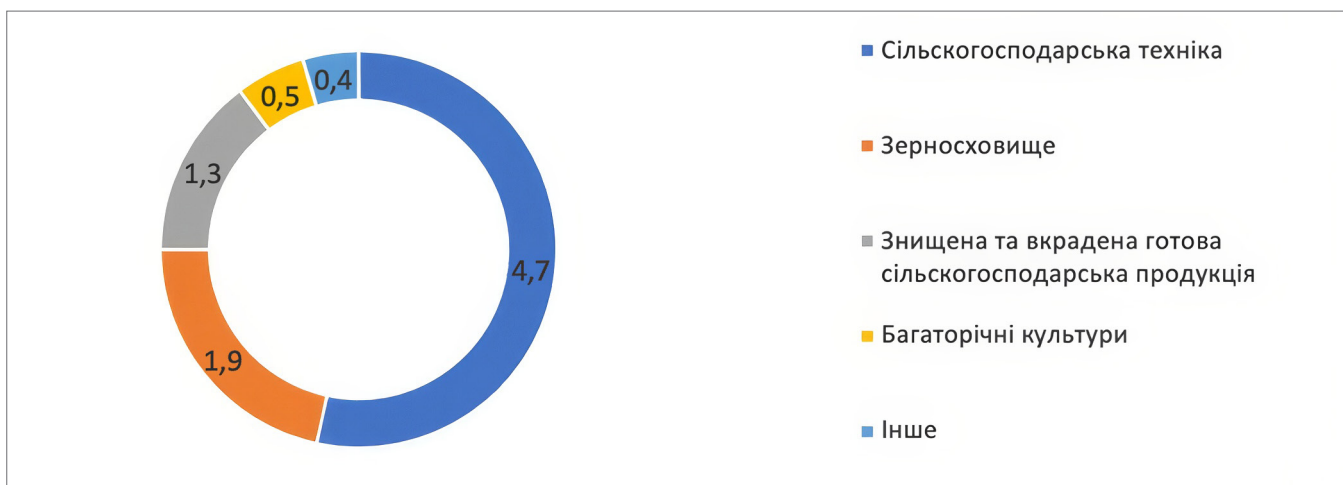

Рис. 1. Прямі втрати агросектору за типами майна, млрд. грн
Джерело: побудовано автором за статистичними даними [8]

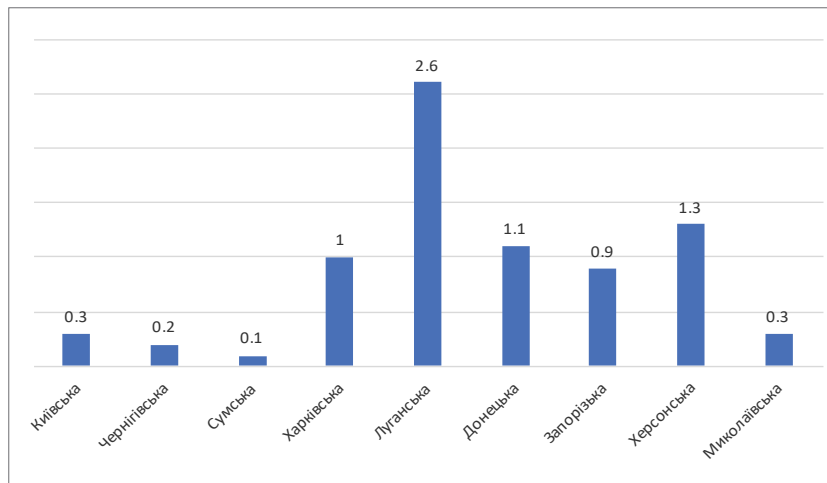

Рис. 2. Втрати агросектору за постраждалими регіонами, млрд. грн
 Джерело: побудовано автором за статистичними даними Київської школи економіки [8]

В умовах розширення програм державної та грантової підтримки, ефективність механізмів розвитку сільських територій України залишається обмеженою низкою системних проблем. Перш за все, нерівномірність фінансового забезпечення між громадами різних регіонів суттєво ускладнює досягнення стратегічних цілей розвитку. За даними аналізу порталу «Децентралізація», частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України знизилася до 15,7% у 2024 р., що суттєво менше цілей бюджетної декларації. А за підсумками першого півріччя 2025 р. частка місцевих бюджетів становить лише 14,0%. Це зменшення доходів впливає ще сильніше на сільські та селищні громади, які мають обмежену дохідну базу та високу частку трансфертів. Однією з системних проблем є високий рівень бюрократії при участі у грантових програмах: бізнес-плани, техніко-економічні обґрунтування та складні анкети часто слугують бар'єром, особливо для підприємців з малого бізнесу чи сільської місцевості. Наприклад, учасники програм мікрогрантів зазначають, що складність заповнення документації та необхідність фінансової звітності змушують звертатися до сторонніх консультантів або відмовлятися від участі. Крім того, існує недостатня координація між державними та донорськими структурами: хоча Міністерство економіки бере участь у створенні секторальних робочих груп для узгодження донорських ініціатив в Операційному посібнику проекту STRONG зазначено, що Мінекономіки, Мінрозвитку та інші органи повинні бути партнерами-виконавцями, брати участь у моніторингу і координації міжнародної підтримки.

Окрему проблему становить кадрова нестача у сільських органах місцевого самоврядування. Вакансії оголошуються в НАДС і місцевих адміністраціях, особливо в управліннях, фінансах та проектних відділах. Це ускладнює розробку стратегій розвитку і повноцінне використання грантових та держав-

них програм. У звіті Transparency International Ukraine Публічні закупівлі 2024 зазначається, що значна частина тендерів має обмежену конкуренцію через формати кошторисної документації або через недосконалий опис технічних умов, що може ускладнити участь малого бізнесу чи учасників із сільської місцевості. Крім внутрішніх чинників, суттєвим обмеженням залишається нестабільність макроекономічного середовища — зростання інфляції, коливання валютного курсу та підвищення цін на енергоносії зменшують реальну ефективність інвестиційних проектів у сільських територіях. За даними НБУ, у грудні 2024 року споживча інфляція становила 12,0% р/р, а базова — 10,7% р/р, зростання виробничих витрат, зокрема на енергію й оплату праці, стає значним тягарем для агровиробників. Так, державна підтримка сільських територій нині зіштовхується з комплексом викликів — від фінансових і адміністративних до кадрових і макроекономічних. Їх подолання потребує цілеспрямованої політики, спрямованої на децентралізацію рішень, спрощення процедур і підвищення прозорості розподілу коштів. Оцінювання економічної ефективності програм державної підтримки сільських територій є визначальним інструментом для визначення доцільності використання бюджетних і донорських ресурсів. У сучасних умовах воєнної економіки така оцінка має враховувати не лише прямі фінансові результати, а й мультиплікативний ефект від створення робочих місць, зростання податкових надходжень, підвищення рівня підприємницької активності та зменшення соціальної напруги у громадах.

За даними Міністерства розвитку громад, територій та інфраструктури України, у 2024 р. триває реалізація державних програм фінансування відновлення сільських територій через Державний фонд регіонального розвитку (ДФРР). Зокрема, за підсумками другого відбору схвалено 27 проектів на суму понад 372 млн. грн, спрямованих пере-

важно на модернізацію соціальної та транспортної інфраструктури у громадах. Водночас 50% обсягу коштів ДФРР у 2024 р. спрямовується на підтримку прифронтових регіонів, 30% центральних і 20% західних областей. Таке співвідношення свідчить про орієнтацію державної політики на відновлення постраждалих сільських територій та поступове підвищення їх фінансової спроможності через адресну підтримку інфраструктурних проєктів. За оцінками Держстату, реальний ВВП України у 2024 р. зріс на 2,9% порівняно з 2023 роком. Водночас, аграрний сектор показав скорочення валової доданої вартості на 7,3%, що свідчить про високий рівень ризиків для аграріїв навіть за умов підтримки державою. Втім, зростання економіки та позитивна динаміка ВВП у 4,5% за 9 місяців 2024 р. у порівнянні з аналогічним періодом 2023 р. вказує на те, що інші галузі та внутрішній попит відіграли роль компенсаторів.

Водночас за умови державної підтримки, економічний ефект на аграрний сектор був неоднорідним, оскільки державні інвестиції і гранти могли допомагати стримувати спад в окремих громадах, але загальний ефект підсумовано у макропоказниках відображав як позитивні, так і негативні тренди. Програма «Власна справа» демонструє значний масштаб охоплення: з моменту запуску її переможцями стали понад 23 000 українців, які отримують гранти сумарно на 5,6 млрд. грн. За підсумками дев'ятнадцятої хвили програми у жовтні 2024 року ще 447 підприємців отримують гранти на 110 млн. грн, і загалом держава інвестує в малий бізнес майже 5 млрд. грн, а учасники програми планують створити 40 тис. нових робочих місць. Міністерство та Служба зайнятості повідомляли конкретні результати. Наприклад, 16-а хвиля забезпечила 62 переможці на майже 32 млн. грн і очікуване створення 128 нових робочих місць. За окремими пресрелізами, а саме жовтня 2024, держава інвестувала близько 2 млрд. грн у гранти в межах 2024 р.; тоді до програми було охоплено понад 8 000 переможців у 2024 році. Ці дані слугують вагомим показником масштабу та потенційного впливу програми на ринок праці та підприємництво. Міжнародні грантові програми, серед яких USAID DOBRE, можуть стимулювати розвиток місцевої економіки через підтримку місцевого підприємництва, координацію планування економічного розвитку (LED) та часткове співфінансування локальних проєктів. Наприклад, до кінця 2023 р. DOBRE допомагав 52 громадам у розробці LED-проєктів і надавав матеріальну підтримку їх впровадження. У профільному звіті з бізнес-залучення описується, що в громадах створювали робочі групи, до яких входили підприємці, і бізнес міг брати участь у співфінансуванні чи виконанні проєктів.

Загалом же в Україні під час війни спостеріглося значне зростання місцевих бюджетних надходжень: наприклад, у січні–травні 2023 р. у доходи

бюджету на душу населення в середньому зросли приблизно на 25% порівняно з аналогічним періодом 2022 року. Це свідчить, що умови для зростання доходів та інвестицій могли бути сприятливими, хоча без прямого контролю, наприклад, програмою DOBRE, показники від громади до громади можуть відрізнятися. Так, поєднання державної та донорської підтримки має найвищий соціально-економічний ефект у громадах, що впроваджують стратегічні програми розвитку, а не лише поодинокі інфраструктурні проєкти. Узагальнюючи, можна зробити висновок, що економічна ефективність програм підтримки сільських територій прямо залежить від рівня управлінської спроможності громад, структури їхніх доходів та наявності партнерських зв'язків із міжнародними донорами. Важливим джерелом фінансування розвитку сільських регіонів у Європейському Союзі є Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD, European Agricultural Fund for Rural Development). Цей інструмент утворює «другий стовп» Спільної аграрної політики Європейського Союзу і спрямований на забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору, сталого використання природних ресурсів і збалансованого розвитку сільських територій. Згідно з Регламентом ЄС 2021/2115 про стратегічні плани Спільної аграрної політики Європейського Союзу, держави-члени ЄС розробляють національні або регіональні програми розвитку сільських територій (Rural Development Programmes), які фінансуються спільно з бюджету ЄС та національних коштів[9]. Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільських територій (EAFRD) надає підтримку за такими напрямками: інвестиції у фермерські господарства та переробку, екологічно орієнтовані заходи, підтримка молодих фермерів, консультаційні та освітні програми, а також розвиток сільського підприємництва й інновацій. У бюджетному періоді 2021–2027 рр. обсяг фінансування EAFRD становить 95,5 млрд. євро, включаючи 8,1 млрд. євро з інструменту Next Generation EU для відновлення після пандемії COVID-19. Фонд працює за принципом співфінансування: частину витрат покриває ЄС, решту — національні та регіональні бюджети. Керівні органи країн-членів відповідають за відбір і реалізацію проєктів, а Європейська комісія здійснює затвердження стратегічних планів і щорічний моніторинг їх виконання. Роль у структурі EAFRD відіграє підхід LEADER/CLLD (Community-Led Local Development), який базується на формуванні місцевих груп дії (Local Action Groups, LAGs). Ці групи розробляють власні стратегії розвитку мікрорегіонів, поєднуючи ресурси громад, бізнесу та громадських організацій. Згідно зі звітом Європейської рахункової палати, LEADER сприяє підвищенню залученості місцевих громад, однак вимагає чіткої системи контролю та оцінки результатів. Для України, яка вже інтегрує свої

аграрні та регіональні політики до стандартів ЄС, модель EAFRD може стати зразком для створення Національної програми розвитку сільських територій. Вона могла б базуватися на таких принципах: Єдиний стратегічний план розвитку сільських територій, побудований за логікою CAP Strategic Plans (Regulation 2021/2115), із системою показників ефективності (Performance Monitoring and Evaluation Framework, PME). Ко-фінансування та фінансові інструменти — поєднання грантів, пільгових кредитів і гарантій, аналогічно до підходу, описаного на порталі Європейської комісії. Впровадження LEADER-підходу для розвитку кооперації між громадами, бізнесом і громадським сектором, із врахуванням досвіду ЄС у 2023–2027 рр.

Прозора система моніторингу з використанням національних цифрових платформ (наприклад, DREAM), що відповідатиме стандартам звітності ЄС. Узгодження з програмою Ukraine Facility 2024–2027, що може стати фінансовою базою для створення «українського EAFRD». Так, досвід Європейського Союзу у сфері розвитку сільських територій довів ефективність децентралізованої моделі фінансування, у якій місцеві громади отримують реальні інструменти впливу на розподіл коштів і несуть відповідальність за досягнення вимірюваних результатів. Для України впровадження подібної системи на основі принципів EAFRD могло б підвищити результативність грантової підтримки, зменшити регіональні диспропорції та посилити стійкість аграрного сектору в умовах післявоєнного відновлення. Результати аналізу свідчать, що державна політика підтримки сільських територій України має позитивні тенденції, однак її ефективність залишається нерівномірною та обмеженою через структурні проблеми управління, дефіцит фінансових ресурсів і воєнні ризики. Для забезпечення стабільного розвитку громад у середньостроковій перспективі доцільно зосередитись на посиленні інституційних механізмів, інтеграції грантових програм у національну систему фінансування та адаптації успішного європейського досвіду. Необхідно забезпечити узгодженість між фінансуванням з державного бюджету (ДФРР, субвенції, програма «Власна справа») та донорськими ініціативами (EU4Business, USAID, UNDP). На основі рекомендацій Європейської Комісії (European Commission, Rural Development Policy 2024–2027), доцільно запровадити єдину цифрову платформу обліку проектів сільського розвитку, що дозволить уникати дублювання коштів і підвищити прозорість фінансування [10].

Дослідження механізмів співфінансування показують, що участь громад у фінансуванні підвищує шанси відбору та результативність публічних інвестиційних проектів і може зменшувати рентні стимули (коаліційне лобювання) порівняно з повним центральним фінансуванням. Відповідно до рекомендацій OECD щодо ефективних публічних інвестицій, доцільно застосовувати гнучку систему співфінансу-

вання, у якій частка держави коригується з урахуванням індексу податкоспроможності громади.

Для підвищення ефективності використання коштів державної підтримки слід просувати перехід від «витратного» до «результативного» підходу, коли розподіл фінансування частково базується на фактичному досягненні конкретних результатів (наприклад, створення робочих місць, приріст ВРП громади, кількість нових підприємств). У політиці ЄС (у межах програм сільського розвитку через EAFRD) програми мають систему індикаторів, моніторингу й оцінки, які використовуються для контролю та умовного застосування виплат. Так, можна запропонувати, щоб державна підтримка в Україні також поступово переходила до схем часткового фінансування, що залежать від виконання попередніх результативних умов.

Доцільно створити в межах ДФРР окрему підпрограму «Відновлення села», зосереджену на: відбудові критичної інфраструктури (дороги, енергетика, водопостачання/зрошення); фінансуванні бізнесів ВПО та повернених мешканців; грантовій підтримці агрокооперативів і дрібних фермерів у прифронтових регіонах. Аналогічні підходи вже працюють в Україні через донорські інструменти: USAID реалізує ініціативу AGRI-Ukraine, що мобілізувала сотні мільйонів доларів для підтримки агровиробників (насіння, добрива, зберігання, логістика), зокрема в постраждалих областях.

Продовольча та сільськогосподарська організація ООН впроваджує програми аграрної допомоги та відновлення засобів до існування саме у фронтових сільських громадах (мікрогранти, обладнання, відновлення зберігання), з окремими проектами 2024–2025 років. Додатково, цільові гранти для дрібних і середніх ферм у пріоритетних прифронтових областях (Миколаївська, Херсонська, Запорізька, Донецька, Харківська) запускають міжнародні партнери (Mercy Corps). Для інфраструктури громад діють лінії ЄІВ (Ukraine Recovery Programme), що фінансують відбудову об'єктів у численних містах і громадах, що можна інтегрувати як співфінансування «твердих» компонентів підпрограми. Слід розглянути інтеграцію платформи «План Відновлення України» з внутрішніми базами даних ДФРР, Мінекономіки та іншими системами публічних інвестицій (DREAM) для забезпечення моніторингу показників результативності. Платформа recovery.gov.ua вже публікує перелік проектів відновлення, їхні метадані та статуси. Зі свого боку, ДФРР використовує онлайн платформу для відкритого конкурсу проектів, з публікацією інформації про заявки та оцінювання для розвитку громад і регіонів, що свідчить про потенціал для більш поглибленої інтеграції даних.

Висновки і перспективи подальших досліджень. У процесі дослідження встановлено, що державна підтримка розвитку сільських територій України є визначальним інструментом забез-

печення їх економічної стійкості в умовах воєнних та макроекономічних викликів. Попри наявність численних програм фінансування, як національних, так і міжнародних, їхня результативність значною мірою залежить від рівня координації, доступності ресурсів та потенціалу місцевих громад. Результати аналізу даних свідчать, що в Україні спостерігається нерівномірність розподілу фінансових ресурсів, бюрократичні бар'єри у процедурі подання заявок, а також низька кадрова забезпеченість у громадах. Разом із тим, приклади успішної реалізації грантових і державних програм (зокрема у межах ДФРР, EU4Business, USAID AGRO) доводять, що за належного адміністрування державна підтримка може бути ефективним драйвером місцевого економічного зростання. Для підвищення результативності політики підтримки сільських територій доцільно

посилити інституційну інтеграцію державних і донорських механізмів, запровадити систему фінансування на основі результативності, а також створити спеціалізовані програми для деокупованих і прифронтових регіонів. Важливим також є забезпечення цифрової прозорості розподілу ресурсів і підготовка кадрів, здатних залучати зовнішнє фінансування. Адаптація європейського досвіду, зокрема інструментів Європейського сільського фонду розвитку територій, може стати основою для побудови модерної системи державної підтримки, орієнтованої на результат. Тому державна політика має еволюціонувати від моделі «допомоги» до моделі «партнерства» між державою, громадами, бізнесом і міжнародними донорами, що дозволить забезпечити не лише відновлення, а й довгострокову конкурентоспроможність сільських територій України.

Література

1. Коваль В. В., Вдовенко Н. М., Зось-Кіор М. В. Регулювання сільського розвитку для експорту органічної аграрної продукції в нових умовах розвитку міжнародної торгівлі та децентралізації. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. Вип. 38. С. 331–337. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/934/834> (дата звернення: 01.11.2025).
2. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Ільїн В. Ю., Сахацький М. М. Інноваційна стратегія формування безпекової системи управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери в умовах діджиталізації. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 5 (252). С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7112951>
3. Вишневецький О. В. Сучасні тенденції державної підтримки сільських територій. *Економіка України*. 2022. № 7. С. 45–53.
5. Мельник І. М. Інноваційні підходи до фінансування розвитку громад. *Регіональна економіка*. 2023. № 2. С. 60–68.
6. Кулеба О. Міністерство з питань відновлення України. Уряд спрямує реверсну дотацію на підтримку деокупованих та прифронтових громад. URL: <https://mindev.gov.ua/news/36096-urjad-spriamuje-reversnu-dotaciiu-na-pidtrimku-deokupovanih-ta-prifrontovix-gromad-oleksii-kuleba> (дата звернення: 30.10.2025).
7. Стартував відбір проєктів ДФРР на 2025 рік. *Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України*. URL: <https://mindev.gov.ua/news/startuvav-vidbir-proektiv-dfrr-na-2025-rik> (дата звернення: 01.11.2025).
8. Збитки агросектору та земельним ресурсам України від повномасштабної війни. *Київська школа економіки*. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-agrosektoru-ta-zemelnim-resursam-ukrayini-vid-povnomasshtabnoyi-viyni-skladayut-8-7-mlrd> (дата звернення: 01.11.2025).
9. Регламент (ЄС) 2021/2115 Європейського парламенту та Ради від 2 грудня 2021 р. про стратегічні плани Спільної аграрної політики. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj> (дата звернення: 29.10.2025).
10. Common Agricultural Policy 2023–27: Rural Developmentю *European Commission*. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_en (дата звернення: 01.11.2025).

References

1. Koval V. V., Vdovenko N. M., Zos-Kior M. V. (2023). Rehuliuвання silskoho rozvytku dlia eksportu orhanichnoi ah-rarnoi produktsii v novykh umovakh rozvytku mizhnarodnoi torhivli ta detsentralizatsii. *Naukovi zapysky Lvivskoho uni-versytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Serii yurydychna*. 38, 331–337. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/934/834>
2. Vdovenko N. M., Kuksa I. M., Iljin V. Yu., Sakhatskyi M. M. (2022). Innovatsiina stratehiia formuvannia bezpekovoї systemy upravlinnia innovatsiinym rozvytkom ahroprodovolchoi sfery v umovakh didzhytalizatsii. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*. 5(252), 26–33. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7112951>
3. Vyshnevskiy O. V. (2022). Suchasni tendentsii derzhavnoi pidtrymky silskykh terytorii. *Ekonomika Ukrainy*. 7, 45–53.
4. Melnyk I. M. (2023). Innovatsiini pidkhody do finansuvannia rozvytku hromad. *Rehionalna ekonomika*. 2, 60–68.
5. Kuleba O. Ministerstvo z pytan vidnovlennia Ukrainy. Uriad spriamuje reversnu dotatsiiu na pidtrymku deokupovanykh ta pryfrontovykh hromad. URL: <https://mindev.gov.ua/news/36096-urjad-spriamuje-reversnu-dotaciiu-na-pidtrimku-deokupovanih-ta-prifrontovix-gromad-oleksii-kuleba>

6. Ministerstvo rozvytku hromad, terytorii ta infrastruktury Ukrainy. Startuvav vidbir proiektiv DFRR na 2025 rik. URL: <https://mindev.gov.ua/news/startuvav-vidbir-proiektiv-dfrr-na-2025-rik>
7. Kyivska shkola ekonomiky. Zbytky ahrosektoru ta zemelnym resursam Ukrainy vid povnomasshtabnoi viiny. URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zbitki-agrosektoru-ta-zemelnim-resursam-ukrayini-vid-povnomasshtabnoyi-viyni-skladayut-8-7-mlrd>
8. Rehlament (EU) 2021/2115 Yevropeiskoho parlamentu ta Rady vid 2 hrudnia 2021 r. pro stratehichni plany Spilnoi ahrarnoi polityky. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2021/2115/oj>
9. European Commission. Common Agricultural Policy 2023–27: Rural Development. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/rural-development_en
10. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Prohrama “Vlasna sprava”: rezultaty 2024 roku. URL: <https://www.me.gov.ua>